

goede strekking in zijn werk. Hij streeft naar het ware, maar ook naar het goede. Hij wil de werkelijkheid laten zien, maar ook wil hij iets met zijn verhaal bereiken. En nu is de werkelijkheid maar zelden stichtelijk. Zoo kwam men er ook toe, verhalen te geven, die „op waarheid gegrond” waren, waarin dus de behoefte aan stichtelijke strekking de werkelijkheid wat had gefalfoeneerd en verbeterd.

Dit was (niet in tijdsvolgorde, maar als logisch proces gezien) de eerste schrede op een verkeerd weg. Hoe verder men zich van het werkelijk gebeurde verwijderd, des te sterker wordt doorgegaan die behoefte aan strekking; er vindt een verschuiving plaats van het waar-gebeurde naar het goed-bedoelde en het eindpunt zou zijn een zwaar verminkt relaas onder een dikke laag stichtelijke schmink.

Het is praktisch niet vol te houden alleen waar-gebeurde geschiedenissen te vertellen. Nooit kan men de volledige werkelijkheid geven, altijd is er de eenzijdigheid van den éénen beschouwer, de noodzakelijkheid van een keus, het gevaar van een verkeerde voorstelling.

De literatuur van alle eeuwen kent dan ook naast de kroniek het sprookje, om maar ineens twee uitersten te noemen. Er is een onafwijsbare drang tot verbeelding en tot een ernstig spelen met gegevens aan de werkelijkheid ontleend. Alle menselijke cultuur is een ingrijpen in het natuurproces en een teweegbrengen van veranderingen. Een boom wordt omgehakt en van zijn plaats gesleept, tot planken gezaagd en voor den bouw van een woning gebruikt. Maar niet alles kan voor dit doel dienen. Zoo ook bij een vrucht: de schil wordt weggeworpen, het binnenste gegeten. Er is dus een kiezen en verwerpen en een bewerken van het gekozene. Hoe hoger de beschaving van den mensch staat, des te ingewikkelder is dat proces van voorbereiding. Zonder dit ingrijpen van den mensch in de schepping, dit kiezen en verwerpen, die voorbereiding van het behoudene, is geen huisvesting, geen levensonderhoud, geen kleding, geen techniek, geen wetenschap en geen kunst mogelijk.

Het is een levensvoorwaarde voor de kunst, dat zij het recht heeft de werkelijkheid te veranderen, daaruit te kiezen en te verwerpen, en het gekozene toe te bereiden voor de geestelijke consumptie. Kan hier dan nog van waarheid sprake zijn? Ja, mits naar den aard van de fantasie: het kunstproduct moet ook „waar” zijn, maar dan in den zin van waarachtig, echt, het moet karakter, stijl hebben. Hier komen we op het groote grondbeginsel van de literaire critiek en meteen ook op de plaats, waar het vragen naar het Christelijk karakter van de letterkundige kunst begint.

POPULAIR-WETEN- SCHADDELUKE SCHEISEN

Economie in het Rijk van den Geest.

Hand. 2: 44, 45; 4: 32—35.

Er is bij velen, een wat haar bewijsbaarheid en haar noodzaak om bewezen te worden betreft, bijna tot axioma verheven voorstelling van een communistische gemeenschap van goederen in de oudste gemeente van Jeruzalem. Bij die zonder geloof in Jezus Christus, Gods eeniggeboren Zoon, en den Heiligen Geest, die tezamen met den Vader en den Zoon een eenig, waarachtig God is, deze voorstelling aanhangen, is ze een wapen in hun bestrijding van de kerk. Bij die wel gelooven is ze een nagel in hun geweten, die hen niet toelaat tot volmaakte rust te komen in hun min of meer belangrijk aandeel-hebben aan de economische en sociale levensvormen onzer maatschappij.

Zoowel dus in de ethiek als in de apologetiek liggen motieven, om de boven deze schets geplaatste teksten aandachtig te lezen.

Dit lezen moet een lezen zijn in het verband. De mededeelingen over het gemeen-zijn der goederen staan daar maar niet als tekening van aparte feiten. Er zijn in Jeruzalem dingen geschied, die in hun uitwerking ook voor armen en rijken beteekenis hadden. Om deze groote dingen gaat het in het tekstverband. Noch de kwesties van armoede en rijkdom, noch die van economische goederen in het algemeen staan op den voorgrond. God de Heilige Geest is op dien dag van het Pinksterfeest niet met goederen doende, maar met Zijn koninkrijk en deszelfs burgers, en zoo vervolgens met hun aardsch bestaan, zijn mogelijkheden en gerief en ongerief.

Zoo staan daar ook de teksten van Hand. 2 te lezen. Wat over de omtrent drie duizend gedoopten te zeggen is, wordt zóó omschreven: „en zij waren volhardende in de leer der apostelen, en in de gemeenschap, en in de breking des broods en in de gebeden” (vs 42). Met dat woord gemeenschap wordt dan aangeduid het wonder van de geestelijke eensgezindheid na de uitstorting van

Hoe verleidelijk het ook is in dezen gedachten-gang verder te gaan, de bedoeling van dit artikel laat het niet toe. Wel dienen we nog de vraag te stellen: wat is de zin van die vertellende, scheppende fantasie? Wat heeft zulk kiezen en verwerpen van materiaal en die voorbereiding van het gekozene voor beteekenis?

Die zin is tweeledig. In de eerste plaats om den mensch een gevoel van vrijheid en bewegelijkheid mede te deelen. De werkelijkheid is vaak zoo drukkend, zoo eentonig en..... vervelend. De mensch is zoo gebonden in tijd en ruimte; hij ziet maar zulk een klein stukje van het leven. En nu komt daar de verteller naar hem toe en zegt: kom met me mee, ik breng je naar een ver land, naar een vroegeren tijd, of ik laat je het leven van je eigen tijdgenooten zien, of van je soortgenooten, maar van een hoog punt uit; je zult eenige uren lang een ingenieur zijn, of een grondwerker, een musicus of een liftjongen, je zult liefhebben en vreezen, angstig verwachten en eindelijk vinden. En onderwijl, ongemerkt, zul je je kennis van het leven verrijken en, tot je eigen werkelijkheid ontwaakt, zul je tevreden weer aan je werk gaan.

In de tweede plaats dient die vertellende, scheppende fantasie om je een gevoel van rust te geven. De werkelijkheid, zooals die zich aan je voordoet, ongeordend dus, is chaotisch, beangstigend en verbijsterend. Alleen het feit al, dat er iemand is die kans ziet die werkelijkheid op kleiner schaal te herscheppen en te sublimeren tot een kunstwerk, geeft een gevoel van rust. Die chaotische werkelijkheid kan dus als materiaal worden gezien, welk een koninklijke gedachte! Uit den stortvloed van de werkelijkheid, uit die waterval van gebeurtenissen, wordt een kracht afgeleid, die een menselijk maaksel drijft.

Christenen zien hier nog dieper. Indien de Menschenzoon ons heeft vrijgemaakt, zullen wij ook hier waarlijk vrij zijn. En van die vrijheid getuigenis afleggen, formeel en materieel. De waarheid zal onze kunst vrijmaken en die vrijgemaakte kunst den Bevrijder eeren. Maar ook: indien Christus zegt „komt tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt en Ik zal U rust geven”, dan noodigt hij ook de afgepijnjde en in zichzelf besloten menselijke verbeelding tot zich; als onze fantasie tot Hem uitgaat zal zij die rust van geloofs-perspectief vinden en doorgeven.

...

Opzettelijk liet ik deze inleiding voorafgaan aan de bespreking van mijn novellenbundel: „Kostgangers Gods”. Het is goed het eigen werk te zetten onder de scherpe lichtstraal van het beginsel. De bestaande critiek doet dat m.i. nog te weinig. Er worden wel juiste opmerkingen ge-

den Geest. Deze geestelijke eensgezindheid beheerscht de gemeente, omdat de Geest van Christus haar beheerscht. Deze eensgezindheid brengt mee een over en weer elkaar verstaan; een eenheid in gevoel en gedachte (zie 4:32); ze brengt mee een leven in stijl; in den stijl van de wet Gods; in de volheid der liefde, omdat er volheid des Heiligen Geestes is.

Dit blijkt dan nader ook ten aanzien van het stoffelijk bezit alzoo te zijn. „Ze hadden alle dingen gemeen”. Zoo „hadden” ze dat! Ze beschouwden het zoo. Maar het was niet enkel beschouwing; het was leven, werkelijkheid; het was ook hun practijk.

Daarom kan er volgen: „en zij verkochten hun goederen en have, en verdeelden ze aan allen, naardat elk van noodde had”. Dit vs 45 is niet geheel te verstaan zonder hfdst. 4:34. In hfdst. 4 wordt nader de toestand geteekend in de gemeente. Wat op den Pinksterdag begonnen is, heeft zich sindsdien voortgezet. Allereerst het centrale: dat de gemeente groeide en vol van den Geest was en in eensgezindheid leefde. Deze situatie is niet gewijzigd door het feit dat de gemeente „de kerk onder het kruis” geworden is. Maar ook de uitwerking van de volheid des Geestes zet zich door. „Er was niemand onder hen, die gebrek had”. De eenheid, het voortdurend samen-zijn, het tot broeder gemaakt zijn door den éénen Heer en den éénen Geest, verdraagt het lijden van één lid niet, zonder dat de andere leden zich erom bekommeren. De wet Gods van Deut. 15:4 vindt dus gehoorzaamheid. „Want zooveel als er bezitters waren van land (akkers) of huizen, die verkochten zij, en brachten den prijs der verkochte goederen, en legden dien aan de voeten der apostelen”. (4:34).

Hier ligt, zoo merkten we op, de verklaring van 2:45. Want hier blijkt allereerst, wie van dien zin „zij verkochten hun goederen en have” het onderwerp zijn. Niet alle gemeenteleden. Alle gemeenteleden, zegt 2:44, waren bijeen en hadden alle dingen gemeen. Doch die kapitaal realiseerden waren de rijke mensen; de bezitters van een stuk lands of van een huis. En voorts blijkt hier, wie van de opbrengst iets ontvingen. Dat waren zij, die zonder deze gave gebrek zouden hebben geleden. Terwijl ten derde dit vers ons inlicht over de toedracht dezer dingen. De eigenaars verkochten zelf, d.i. zelfstandig, hun bezit.

maakt, maar men komt doorgaans te weinig boven de behandelde materie uit; te veel blijft het bij informeren, loven en laken. Zoo komt de critiek op den duur niet verder, blijft zij steken in het besproken werk. Het is hier een wisselwerking. Zoolang onze schrijvers de Christelijke vrijheid niet in geloof aandurven en hun werk leeren schrijven uit het eigen karakter van de Christelijke levensovertuiging, zoolang missen ook de lezers en critici het materiaal om hun kennis van de mogelijkheden, die er zijn, te verrijken. Dit heb ik dan ook tegen mijn eigen bundel, dat er geen vleugels worden uitgeslagen; er zijn wel spanningen, heel sterke zelfs, maar die blijven zich onderling ontladen; er is nog geen vrije houding tegenover de buitenwereld gevonden. De meest typische figuur, de meest volledige ook, is die van moeder Jannigje; met de figuur van den musicus Verhage geeft zij een beeld van de innerlijke spanning en strijd van den schrijver in den tijd, dat hij deze stukken schreef. Zoowel de novellen „Jannigje” als „De Mystische Vallei” zijn minder novellen dan wel korte, deels embryonale romans en dat het geen romans geworden zijn (Jannigje had ik oorspronkelijk als roman bedoeld) heeft een psychologische oorzaak, n.l. die, waarop ik reeds zinspeelde. Een roman vraagt vlucht en mogelijkheid van vlucht is er alleen bij een gevoel van vrijheid.

Dat gevoel ontbrak toen nog min of meer; wel had ik „Koningskinderen” reeds geschreven, toen ik de figuur van Jannigje eenige jaren in me heb omgedragen, maar de „vlucht” van Koningskinderen hield verband met het ver-„vlogen” zijn van de jaren, waarin ik het liet spelen. Koningskinderen zag terug, maakte zich vrij van jeugdherinneringen en gaf vorm aan geestelijke ervaring. Meteen was het een verkennen van het terrein en een maidenspeech tot het Christelijk volk. Nu werd de weg steller. Voorbeelden had ik niet. Volkomen terecht heeft het Utrechtsch Predikbeurtenblad geschreven, dat ik naar geen enkel cliché kon werken en tot „scheppen” verplicht was. Dat is nog steeds zoo: de eigenlijke aandrift tot litterair scheppen komt bij mij niet uit de litteratuur zelf, maar dieper weg nog: uit de muziek, uit de religie? Ik weet het niet. Hoe het zij: wat ik noodig heb voor groter werk is een gevoel van vrijheid. Nu is de echte vrijheid voor een Christenschrijver de gekregene, die vrijheid die hem door Christus geworden is en bekend uit Schrift en ervaring. De vrijmaking der fantasie door den Menschenzoon nu is bij mijn weten nog nergens van litterair standpunt met genoegzame helderheid uitgewerkt. En de kunstgeschiedenis toont ons duidelijk, dat alle kunst: muziek, plastiek, litteratuur, die Christelijk zijn wilde, of kerkelijke kunst was, of een

Ze droegen hun bezittingen niet over aan de gemeente, of aan de leiding der gemeente, die in der apostelen handen rustte; doch zij verhandel- den het en gaven over de opbrengst aan de apostelen het beschikkingsrecht, alweer met deze reserve, dat het geld voor de armen moest worden besteed.

...

We hebben nu niets anders gelezen dan de betrokken verzen en hun allernauwst tekstverband. Willen we ons inzicht nog verdiepen, dan moeten we ons een beeld pogen te vormen van de sociale toestanden in Jeruzalem van dien tijd.

In die groote stad waren, als overal ter wereld, armen en rijken. Deze armen en rijken waren niet allen geboren en getogen in Jeruzalem. Velen hunner hadden zich er op hun ouden dag gevestigd. Ze waren onder alle hemelstreken geboren, maar trokken tenslotte naar de heilige stad, zoodra ze er de kans voor hadden, om er te leven; daar waar de Messias Zijn troon stichtten zou; en om er te sterven en begraven te worden; daar waar de Messias de dooden het allereerst zou opwekken. Zoo zijn er in Jeruzalem een massa Joden, die van overal samengestroomd zijn naar deze hun laatste woonplaats. De vele gebrekkige oude mensen onder hen, met weinig ruime en weinig zekere middelen van bestaan, werden door de Joodsche armenzorg onderhouden; de diaspora, de Joden in de verstrooiing, bracht mede de middelen daartoe op.

Plotseling wordt een groote groep van deze Jeruzalemmers gegrepen door het evangelie van den opgestanen Christus en van Zijn Geest vervuld. Ze komen buiten de Joodsche gemeenschap te staan en vormen een nieuwe gemeenschap; een veel betere. Maar ze zijn dan ook plotseling financieel op elkaar aangewezen. Zoo komen ze tot een onderlinge hulpverlening.

K. Bornhäuser²⁾, die grootendeels deze teekening van de sociale situatie geeft, oppert daarbij nog het vermoeden, dat voor deze mensen bij hun bekeering tot den opgestanen Christus menig stuk land in waarde daalde. Want ze hadden, zoo stelt hij het voor, menigmaal een akker nabij Jeruzalem gekocht „tot een begrafenis”; om er te rusten tot de Messias kwam en hen deed deelen in de opstanding der rechtvaardigen. Maar nu was de Messias opgestaan en had hun een roeping in

kunst die stoffen. W als een m zijn dus v Mattheüs-1 van Russi dat God : een onsch tot het on de Bijbels sonen zijn Homerus, voortspom onze leer in belletr niet, dat Persoonlij in alle bewuste stellingsdr ook histor houding e zuurdeese tot dat het moet: nu Wat dunk Sindsdie heid gegro verband bl productie.

Intussch Gods” uit Met den evenals w (willen) w hand met God was c zoozeer v verband. levende te sobere of met een door asso andererzije Schrift, g stand uit kostgange De eerst lijk dicht milieu, de van de kl werkelijkh het samer de kinder welke bije aan het s schets twee en durfde

dit leven banden aa van hun Meer wa deze opme meentelede van hun geschiedde van de g komst van apostelen geven in wijdde tot over de g uitbreidde den” als aardsch ding „uit lems gemeeweest in ruat, dat wordt, om het heuse „werd ova De Gee quietistisc der ascete

Ook uit blijkt, dat van goede is geweest tingen te reden om bericht in Petrus in dat hij zij hij ook h van de op dien hij r (5:4). La Markus, e richting, v

De eers chap bel uit de v samen-lev zijn bezi eigendom

Ook uit blijkt, dat van goede is geweest tingen te reden om bericht in Petrus in dat hij zij hij ook h van de op dien hij r (5:4). La Markus, e richting, v De eers chap bel uit de v samen-lev zijn bezi eigendom